polítiques
84

Reptes de l'educació a Catalunya. Anuari 2015

La dedicació dels estudiants i l'eficiència del sistema universitari

Amelia Díaz,
Miquel Martínez
i Ernest Pons
(autors)
Josep M. Vilalta
(director)

11 La dedicació dels estudiants i l'eficiència del sistema universitari

Amelia Díaz, Miquel Martínez i Ernest Pons

[a Josep M. Vilalta, dir., *Reptes de l'educació a Catalunya. Anuari 2015*, pàgines 539-570]

Introducció

Una de les demandes que es fan a les universitats i els sistemes universitaris és el bon ús dels recursos de què disposen i l'exercici de responsabilitat social. Una de les maneres d'exercir la responsabilitat social universitària és distribuir de manera justa els béns de l'educació superior (Ariño, 2014). Des d'aquesta perspectiva d'eficiència i responsabilitat social universitària, la qualitat només es pot assolir si s'aconsegueixen a la vegada excel·lència i equitat. En el que segueix es vol abordar precisament una de les qüestions que més incidència té tant en el bon ús i l'aprofitament dels recursos com en el disseny de polítiques universitàries orientades a l'assoliment d'excel·lència i més equitat en el sistema: la dedicació dels estudiants.

Sovint s'afirma que les universitats malbaraten els recursos destinats a la seva activitat i que l'eficiència del sistema és baixa quan ens fixem en els resultats de la seva activitat docent i, especialment, quan ho fem fixant l'atenció en els indicadors d'abandonament dels estudiants. Però tant el concepte d'abandonament com el d'eficiència i la definició dels indicadors que s'empren per mesurar-los requereixen una anàlisi més fina que permeti conèixer les diferents dimensions d'aquests conceptes, quins són els millors indicadors per a la seva avaluació i, en definitiva, saber de què estem parlant exactament quan ens referim a abandonament i eficiència en el sistema universitari.

La dedicació dels estudiants a la seva funció d'estudiar i aprendre és una condició necessària, malgrat que no sigui suficient, per a un bon aprofitament dels recursos i per poder-los distribuir justament. Tant en els anys previs a l'ingrés a la universitat com al llarg de la carrera, l'atenció als estudiants i el finançament dels seus estudis requereixen un compromís per ambdues parts: estudiant i societat. La societat ha de proveir dels recursos econòmics i humans suficients per tal que els estudiants puguin cursar els estudis en condicions adients, i cal que els estudiants dediquin temps i esforç per assolir l'èxit acadèmic i així produir el retorn que la societat n'espera.

Però les condicions en què estudien els joves universitaris a Catalunya i la seva tipologia mostren una gran diversitat (Martínez, M. i Pons, G., 2015).[1] No es pot parlar ja d'un perfil concret d'estudiant universitari, sinó d'estudiants universitaris amb diferents perfils; diferents en les vies d'accés, de diferents edats —un de cada tres estudiants és més gran de 25 anys—, amb una edat mitjana que en el cas de Catalunya —al voltant dels 26 anys— és fins i tot superior a la de molts dels països europeus i amb un elevat nombre de canvis de titulació que es pot estimar entre un 12% i un 15%. Tot plegat mostra l'emergència d'itineraris formatius alternatius als canònics de l'estudiant universitari d'abans, i està relacionat amb la durada dels estudis superiors i la dedicació de l'estudiant a l'ofici d'estudiar. El perfil de l'estudiant universitari ha canviat molt en els darrers anys..., però el sistema universitari hi està adaptat?

Altres factors obliguen també al sistema universitari a adaptar-se si vol ser eficaç i eficient. L'impacte que ha tingut la recent crisi econòmica sobre les condicions econòmiques de les famílies i els efectes de les polítiques de reducció de despesa pública, vinculades a la situació econòmica, han dificultat més que abans l'accés dels estudiants que

1. En línia: http://www.fbofill.cat/publicacions/eurostudent-v-en-quines-condicions-estudien-els-joves-universitaris-europa

no posseeixen recursos suficients per dedicar-se prioritàriament a estudiar. D'altra banda, molts estudiants amb itineraris alternatius coincideixen amb les persones amb menys capital formatiu, i l'arquitectura dels títols universitaris i el disseny dels itineraris formatius no ha tingut en compte realment les dedicacions a temps parcial, malgrat que són un dret reconegut a l'Estatut de l'estudiant universitari del 2010.

En definitiva, el sistema universitari no pot analitzar la seva eficiència al marge de les noves dedicacions dels estudiants i de les condicions per estudiar. Només un de cada tres estudiants es dedica a temps complet als estudis, i els casos en què es produeix una simultaneïtat d'estudi i ocupació parcial o intermitent van guanyant pes. Els nostres estudiants dediquen el doble de les hores de dedicació a les classes que a l'estudi, i, en canvi, els paràmetres europeus mostren que les hores de dedicació a l'estudi haurien de ser el doble de les de dedicació a les classes.

En canvi, sembla com si els recursos que es posen a disposició dels estudiants ignoressin la diversitat d'estudiants tant pels seus condicionaments d'origen com pel que fa a la seva dedicació a l'estudi. Com si l'estudiant no hagués d'assumir cap mena de responsabilitat en relació amb l'ús i l'aprofitament que fa d'aquests recursos. Calen polítiques més fines i ajustades que facin una planificació més intel·ligent i eficient dels recursos i polítiques docents i d'atenció als estudiants més eficaces per assolir els nivells de dedicació a l'estudi i d'èxit acadèmic que es persegueix.

L'eficiència és una condició necessària però no suficient per assolir nivells progressius de qualitat en el sistema universitari. Cal analitzar el grau d'equitat en el sistema, i per això cal analitzar la distribució dels recursos en el sistema universitari, utilitzant indicadors que ens permetin conèixer quina és la concentració de les distribucions de determinades variables de caràcter financer, per exemple, i, entre d'altres, les beques, les taxes i les transferències. A més, algunes d'aques-

tes variables tenen incidència directa en l'eficiència del sistema entesa en sentit estricte. L'eficiència està relacionada amb els recursos i també amb els resultats; està associada amb l'aprofitament màxim dels recursos invertits en la formació universitària, de manera que un sistema solament serà eficient si tots els recursos a disposició de la societat són aprofitats de manera íntegra.

Efectivament, l'eficiència està condicionada per múltiples factors. Com es podrà veure més endavant i amb més detall, està relacionada amb la proporció de situacions de desafecció, absentisme o abandonament. Aquestes poden ser degudes a diferents factors, però en tot cas disminueixen l'eficàcia del sistema. Entre aquests factors cal considerar els que estan relacionats amb la qualitat de la docència, amb possibles errors d'orientació en el moment d'escollir els estudis i amb l'escassetat d'estímuls que afavoreixin una bona dedicació dels estudiants.

L'eficiència també està relacionada amb la possibilitat que tots els estudiants que reuneixin bones condicions acadèmiques tinguin l'oportunitat d'accedir al sistema universitari; amb la qualitat de la formació i l'aprofitament màxim del talent dels estudiants; amb aspectes relatius als costos del sistema, i també amb la qualitat de la gestió de la universitat, especialment en el seu vessant academicodocent i d'estudiants. L'eficiència del sistema universitari té a veure no solament amb els resultats de rendiment dels estudiants, sinó també amb les tres fases del pas dels estudiants a la universitat: l'accés i l'inici dels seus estudis, durant el procés formatiu i la seva vinculació a la universitat i en el moment de finalitzar els estudis i incorporar-se al mercat de treball, i probablement també amb el grau de satisfacció dels estudiants amb els estudis cursats i la universitat on s'han graduat.

I si ens centrem a relacionar l'eficiència del sistema amb la dedicació dels estudiants, no podem reduir l'anàlisi d'aquesta darrera a l'estudi

de les dades d'abandonament quantificables. Cal analitzar situacions de desafecció —quelcom més intuïtiu i menys quantificable— i situacions d'absentisme —més observables, però no sempre de fàcil relació amb causes definides—. L'abandonament és el final d'un procés que s'inicia amb moments de desafecció i manca d'interès, continua amb desaprofitament de recursos a disposició de l'estudiant i conclou en l'abandonament dels estudis iniciats, amb continuació o no en altres estudis. L'arrel del futur abandonament es troba en les situacions de desafecció i en els moments d'absentisme. Aquestes situacions estan relacionades principalment amb la qualitat i l'eficàcia dels sistemes d'informació i orientació per als estudiants universitaris, no sempre prou aprofitats pels estudiants que més ho necessiten. Es troba també en factors motivacionals, emocionals, de salut i problemes personals, familiars i socials de l'estudiant, i en factors relacionats amb el professorat, la seva actitud i metodologia, especialment el primer any d'estudis. Aquests comportaments generats per desafecció o absentisme puntual o intermitent, quan arriben a un 20% de faltes d'assistència a activitats lectives, es poden considerar pròpiament absentistes (Crespo *et al.*, 2012).

Aquests factors i altres exògens relacionats amb l'oci i l'entorn social de l'estudiant incideixen clarament en el percentatge d'absentisme entès com a percentatge d'estudiants que declaren que han assistit a menys del 80% d'activitats lectives. Però també hi ha altres factors que incideixen de manera determinant en l'abandonament i que estan relacionats directament amb la universitat i la seva organització i amb la seva política docent. La millora de l'eficiència exigeix contribuir a facilitar i incentivar la dedicació dels estudiants estimulant-ne l'esforç i l'interès tot oferint una docència de qualitat i demanant un bon nivell d'aprenentatge; analitzant a fons els punts febles de les universitats en els moments crítics en què es produeixen situacions de desafecció, en especial el primer i el segon any d'estudis a la universitat, i cercant el talent que encara no ha pogut entrar en el sistema per tal que els estudis universitaris figurin entre les expectatives d'aquests joves i

s'ofereixin els recursos adients que compensin el cost d'oportunitat que suposa per a ells una dedicació adient als estudis.

Metodologia i dades

D'acord amb el que hem comentat en l'apartat anterior, ens proposem analitzar si el sistema universitari és o no eficient. Per fer-ho, l'anàlisi es durà a terme a partir del supòsit que, perquè hi hagi eficiència, són imprescindibles dues condicions: equitat i eficàcia.

Per a això es defineixen en primer lloc els tres conceptes, per passar a continuació a integrar-los en l'anàlisi.

- **Equitat:** possibilitat que tots els estudiants tinguin l'oportunitat d'accedir al sistema universitari en unes condicions determinades, aprofitant totes les possibilitats que el sistema ofereix.
- **Eficàcia**: eficàcia en l'obtenció de resultats; aconseguir els objectius fixats.
- **Eficiència**: encara que, habitualment, per eficiència s'entén aconseguir l'objectiu al menor cost possible, i aquest cost és entès des del punt de vista financer, en aquesta anàlisi no es tindrà en compte la part financera perquè excedeix l'objectiu de la nostra anàlisi, i s'entendrà que un sistema és eficient si es compleixen les condicions d'equitat i eficàcia, d'acord amb les definicions anteriorment esmentades.

Per mesurar l'eficiència del sistema universitari, es distingirà entre tres etapes o fases:

Fase 1: Inici. Mostra l'etapa prèvia immediata a l'entrada de l'estudiant a la universitat, si bé es farà esment també puntualment a l'etapa anterior, la del trànsit de l'ensenyament obligatori al postobligatori.

Fase 2: Realització dels estudis universitaris. Fa referència a tot el període en el qual l'estudiant cursa la titulació universitària.

Fase 3: Finalització dels estudis. Mostra el moment en el qual els estudiants finalitzen la seva titulació.

De fet, podria distingir-se una quarta fase, la inserció laboral, fase que, malgrat que el seu estudi és molt interessant, escapa de l'abast d'aquest treball i, per tant, no es tindrà en compte.

En cadascuna d'aquestes tres fases se seguirà la metodologia següent: en primer lloc es mesurarà el grau d'equitat del sistema; en segon lloc, el grau d'eficàcia, per poder determinar finalment si el sistema és o no eficient. Per mesurar aquests tres objectius s'establiran en cada cas una o diverses mesures, que ens permetran finalment concloure si el sistema és o no eficient.

En concret, s'utilitzen les deu mesures següents:

Fase 1: Inici

- **Equitat:**
  - Mesura 1. Accés a l'ensenyament secundari postobligatori.
  - Mesura 2. Accés a l'ensenyament universitari.
  - Mesura 3. Notes d'accés a la universitat.
- **Eficàcia:**
  - Mesura 4. Proporció d'estudiants universitaris.

Fase 2: Realització dels estudis

- **Eficàcia:**
  - Mesura 5. Taxa de rendiment.
  - Mesura 6. Taxa d'abandonament.
- **Equitat:**
  - Mesura 7. Taxa de rendiment segons nota d'accés.
  - Mesura 8. Taxa d'abandonament segons nota d'accés.

Fase 3: Finalització dels estudis

- **Equitat:**
  - Mesura 9. Percentatge d'adults que han assolit formació terciària.
- **Eficàcia:**
  - Mesura 10. Nivell d'estudis de la població en funció dels nivells d'estudis de la mare.

El fet de basar aquesta anàlisi en la recerca d'evidències quantitatives concretes presenta una dificultat, en la mesura que no sempre és factible disposar d'aquestes dades referides al mateix moment de temps i al mateix àmbit territorial. Ara bé, sempre seran molt més consistents les conclusions amb aquestes evidències que sense. Per això, l'estratègia seguida en aquest treball ha estat buscar en cada cas l'evidència que pogués recollir millor, com a indicador, allò que es pretén analitzar. Sense exigir una homogeneïtat o comparabilitat total de les dades presentades.

Fase 1: Inici

Seguint la línia argumental comentada anteriorment, en aquesta etapa s'analitzarà en primer lloc l'equitat, per passar a continuació a analitzar l'eficàcia, i a partir d'aquí es decidirà si en aquesta etapa el sistema és eficient o no ho és.

- **Equitat**

L'anàlisi de l'equitat es realitzarà aquí partint de la idea que poden existir una sèrie de limitacions a l'equitat en el sistema universitari. La primera limitació pot trobar-se en l'ensenyament secundari, és a dir, abans de l'accés de l'estudiant als estudis universitaris. La segona limitació pot trobar-se en l'índex de fracàs que pugui produir-se en els estudiants procedents dels sectors més desfavorits.

Analitzem en primer lloc la **primera possible limitació,** la que podria produir-se en **l'ensenyament secundari.**

Mesura 1. Accés a l'ensenyament secundari postobligatori

Per analitzar si, efectivament, els possibles problemes d'equitat provenen ja de l'ensenyament anterior a l'universitari, s'analitzaran dos referents: *a*) la proporció de la població entre 20 i 24 anys amb estudis postobligatoris segons el nivell d'estudis de la mare, i *b*) la proporció de la població entre 20 i 24 anys amb estudis postobligatoris segons la situació professional del pare.

En el primer cas s'utilitza la mare com a referència, ja que de diverses anàlisis existents s'ha pogut comprovar que és major la incidència dels estudis de la mare que els del pare en la presa de decisions de l'estudiant. No obstant això, quan es tracta de posar en relació el nivell socioeconòmic (situació professional, en aquest cas), la persona de referència a la llar és majoritàriament el pare.

a) En primer lloc, per tant, s'analitza **si la proporció de joves entre 20 i 24 anys amb estudis postobligatoris varia en funció del nivell d'estudis de la mare.**

La taula 1 mostra aquestes dades diferenciant entre homes i dones.

Taula 1.
Proporció de la població entre 20 i 24 anys que ha completat estudis postobligatoris segons el nivell d'estudis de la mare

Nivell d'estudis de la mare	Homes	Dones	Total
ISCED 0-1-2	45,2%	64,6%	54,1%
ISCED 3-4	65,3%	82,4%	73,3%
ISCED 5-6	89,7%	93,2%	91,4%
TOTAL	64,7%	77,3%	70,9%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del cens del 2011 (INE).
Nota metodològica: Proporcions calculades a partir dels factors d'elevació proporcionats per l'INE amb les dades referides a residents a Catalunya amb edat compresa entre 20 i 24 anys en el moment de recollir les dades censals.

Les dades d'aquesta taula mostren que, efectivament, hi ha una relació clara entre el nivell d'estudis de la mare i el percentatge d'estudiants amb estudis postobligatoris completats. Es pot veure com a mesura que s'incrementa el nivell d'estudis de la mare, la proporció de joves que completen els seus estudis postobligatoris va creixent d'una manera molt notable, fins a arribar a un 93,2% en els nivells superiors en el cas de les dones i a un 89,7% en el cas dels homes.

b) En segon lloc, s'analitza **si la proporció de joves entre 20 i 24 anys amb estudis postobligatoris varia en funció de la situació professional del pare.**

La taula 2 mostra aquestes dades diferenciant entre homes i dones.

Les dades d'aquesta taula mostren que, efectivament, hi ha una relació clara entre la situació professional del pare i el percentatge d'estudiants amb estudis postobligatoris completats. Es pot veure com, a mesura que s'incrementa el nivell professional del pare, la proporció de joves que completen els seus estudis postobligatoris va creixent

Taula 2.
Proporció de la població entre 20 i 24 anys que ha completat estudis postobligatoris segons la situació professional del pare

Situació professional del pare	Homes	Dones	Total
Empresari que ocupa personal	75,4%	88,6%	81,5%
Empresari que no ocupa personal	68,1%	88,2%	77,9%
Treballador fix o indefinit	70,6%	83,3%	76,5%
Treballador temporal o eventual	46,4%	70,3%	57,2%
Altres situacions	57,5%	68,7%	63,4%
TOTAL	64,7%	77,3%	70,9%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del cens del 2011 (INE).
Nota metodològica: Proporcions calculades a partir dels factors d'elevació proporcionats per l'INE amb les dades referides a residents a Catalunya amb edat compresa entre 20 i 24 anys en el moment de recollir les dades censals.

d'una manera molt notable, fins a arribar a un 88,6% en el cas de les dones i a un 75,4% en el cas dels homes.

Arribats a aquest punt podem preguntar-nos si existeixen o no barreres socials que dificultin l'equitat ja en les etapes anteriors a la universitària.

Les dades de les dues taules anteriors mostren de manera clara que, efectivament, és així, ja que en les etapes prèvies existeixen desigualtats en funció del nivell cultural i socioeconòmic.

Es reprodueix la situació en el cas d'accés a la universitat?

Per tal de donar resposta a aquesta pregunta repliquem l'anàlisi feta anteriorment, però ara referida a l'ensenyament universitari.

Mesura 2. Accés a l'ensenyament universitari

S'analitza aquí **si la proporció d'estudiants que van accedir a alguna de les universitats catalanes en el curs 2012-13 varia en funció del nivell d'estudis de la mare.**

La taula 3 mostra aquestes dades diferenciant entre homes i dones. Les dades d'aquesta taula assenyalen que, efectivament, hi ha una relació clara entre el nivell d'estudis de la mare i el percentatge d'estudiants que van accedir a alguna de les universitats catalanes durant el curs 2012-13. Un 38,6% de dones que van accedir a la universitat en aquell curs acadèmic són dones les mares de les quals tenen estudis superiors. Aquest percentatge és del 42,7% en el cas dels homes.

Però que les mares del 34% dels estudiants que van accedir a alguna de les universitats catalanes en el curs 2012-13 tinguin un nivell d'estudis clarament inferior (ISCED 0-1-2), no és necessàriament un indicador d'equitat en el sistema. Per treure'n aquesta conclusió cal comprovar quina proporció de la població en edat d'accedir a la universitat té

Taula 3.
Distribució dels estudiants que van accedir a alguna de les universitats catalanes segons el nivell d'estudis de la mare. Curs 2012-13

Nivell d'estudis de la mare	Home	Dona	Total
ISCED 0-1-2	31,7%	35,4%	34,0%
ISCED 3-4	25,6%	26,0%	25,8%
ISCED 5-6	42,7%	38,6%	40,2%
TOTAL	100,0%	100,0%	100,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Oficina d'Accés a la Universitat.
Nota metodològica: Proporcions calculades a partir dels estudiants amb plaça assignada a les universitats d'acord amb el procés de preinscripció centralitzat (universitats públiques a més de la Universitat de Vic) al curs 2012-13.

mares amb aquest nivell d'estudis, per poder comparar amb aquesta dada. Ara bé, no resulta gens senzill aproximar-se a la població de «mares d'estudiants en edat d'accedir a la universitat», perquè això requeriria establir tot un seguit de supòsits. Per poder disposar d'algun referent (aproximat) per fer la comparació, es pot recórrer a veure, per al conjunt de dones residents a Catalunya, d'una certa edat, quina proporció té un nivell d'estudis més baix o més alt. Com a edat de referència, s'ha optat per la franja entre 40 i 59 anys, que és la franja d'edat que en les comparacions internacionals s'adopta com la que millor aproxima el conjunt de dones que són mares d'estudiants que accedeixen a la universitat.

Si ens fixem en la taula 4, podem constatar que gairebé el 50% de dones en aquesta situació (al 2011) tenien un nivell d'estudis baix (ISCED 0-1-2). I, per tant, resulta que les mares amb nivell d'estudis baix estan clarament infrarepresentades entre el conjunt d'estudiants universitaris. També s'ha inclòs en la taula 4, per tal que serveixi de referent, la mateixa dada referida al conjunt de dones amb edats entre 25 i 64 anys. La comparació d'aquestes dades no fa més que constatar que aquest nivell d'estudis de les dones ha evolucionat de manera

Taula 4.
Distribució del conjunt de dones segons el seu nivell d'estudis

Nivell d'estudis	40-59 anys	25-64 anys
ISCED 0-1-2	48,2%	42,4%
ISCED 3-4	28,7%	29,3%
ISCED 5-6	23,1%	28,3%
TOTAL	100,0%	100,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del cens del 2011 (INE).
Nota metodològica: Distribució del conjunt de la població (de l'edat consignada en el moment de la recollida de dades) segons el nivell d'estudis i calculada a partir dels factors d'elevació proporcionats per l'INE.

positiva per a les més joves. Però la principal conclusió que es pot extreure d'aquestes dades és que les desigualtats ja detectades en etapes educatives prèvies, i associades al nivell cultural i socioeconòmic, semblen reproduir-se en el moment de l'accés a la universitat.

Com ja s'ha comentat anteriorment, una **segona limitació** a l'equitat pot trobar-se en l'índex de fracàs que pugui produir-se en els estudiants procedents dels sectors més desfavorits.

Per tal d'analitzar aquest cas, s'afegeix a les dades anteriors una nova variable: la nota d'accés a la universitat, amb l'objectiu de mesurar el nombre d'estudiants assignats per nivell d'estudis dels pares en relació amb la nota d'accés.

Amb això es tracta de donar resposta a la pregunta següent: a les famílies amb més nivell d'estudis, la formació adquirida pels estudiants permet accedir a la universitat amb una nota superior?

Mesura 3. Notes d'accés a la universitat

La taula 5 mostra la distribució dels estudiants que van accedir en el curs 2012-13 a alguna de les universitats catalanes segons el nivell d'estudis de la mare i la nota d'accés.

D'acord amb les dades que mostra aquesta taula, la resposta a la pregunta de si a les famílies amb més nivell d'estudis la formació adquirida pels estudiants permet accedir a la universitat amb una nota superior sembla prou clara: el major percentatge d'estudiants amb notes d'accés més altes es concentra en els col·lectius amb nivells d'estudis més alts de la mare. Més de la meitat de les notes d'accés entre 8 i 9 corresponen a estudiants amb mares amb nivells d'estudis superiors, i, en el cas d'una nota entre 9 i 10, aquest percentatge és d'un 64,6%.

Taula 5.
Distribució dels estudiants que van accedir a alguna de les universitats catalanes segons el nivell d'estudis de la mare i la nota d'accés. Curs 2012-13

	Nota d'accés a la universitat				
Nivell d'estudis de la mare	**5,0-6,0**	**6,0-7,0**	**7,0-8,0**	**8,0-9,0**	**9,0-10**
ISCED 0-1-2	44,9%	37,4%	30,4%	22,3%	16,6%
ISCED 3-4	29,1%	27,9%	24,8%	21,1%	18,8%
ISCED 5-6	26,0%	34,7%	44,9%	56,6%	64,6%
TOTAL	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Oficina d'Accés a la Universitat.

Per tant, a partir de les dades de les taules 1 a 5, es pot afirmar que **el sistema no és equitatiu** i que les barreres socials que es detecten provenen ja de l'ensenyament previ a la universitat i s'accentuen en aquest sistema.

- **Eficàcia**

Per valorar aquest aspecte potser seria convenient plantejar-se en quina mesura el sistema universitari català compleix amb una de les seves tres missions: la formació superior al màxim nivell de la ciutadania (Grau, 2011). Per a això, valdria la pena analitzar la ràtio entre el nombre d'estudiants universitaris i la població entre 20 i 29 anys a Catalunya i a Espanya i comparar-la amb la d'altres països.

Mesura 4. Proporció d'estudiants universitaris

La taula 6 mostra la proporció d'estudiants universitaris sobre la població entre 20 i 29 anys per al curs 2012-13 en diferents països, com també la mitjana per a l'OCDE.

Taula 6.
Ràtio entre el nombre d'estudiants universitaris i la població entre 20 i 29 anys. Curs 2012-13

	Total
Catalunya	28,3%
Espanya	27,9%
Regne Unit	19,4%
Alemanya	33,1%
França	20,9%
Itàlia	21,4%
Estats Units	27,3%
Mitjana OCDE	28,4%

Font: Per a Catalunya, elaboració pròpia a partir de les dades de població d'IDESCAT i del portal WINDDAT (winddat.aqu.cat). Per a la resta de països: OCDE Statistics, de l'any 2012.
Nota metodològica: En el cas de Catalunya s'ha calculat la ràtio entre el total de matriculats en ensenyaments de primer i segon cicle, grau o màster universitari al curs 2012-13 (232.242), i l'estimació de població postcensal a data de 31 de desembre de 2012 (820.886).

Les dades d'aquesta taula mostren que el percentatge de joves entre 20 i 29 anys estudiants universitaris era del 28,3% per al curs 2012-13, una xifra que és pràcticament la mateixa que la mitjana de l'OCDE i que està per sobre de les xifres de la resta de països, excepte Alemanya. Cal assenyalar, a més, que, no en tots els països, ensenyament superior equival a ensenyament universitari, ja que en alguns casos s'integren en aquest concepte altres tipus d'estudis a més dels universitaris. Com que en el nostre cas es fa referència únicament a ensenyament universitari, les diferències podrien ser fins i tot superiors.

Per tant, els resultats en aquest cas assenyalen que el sistema universitari català compleix amb una de les seves tres missions: donar formació superior a una part molt important de la ciutadania, tan important o més que en altres països.

- **Eficiència**

Tal com s'ha esmentat anteriorment, l'eficiència en aquesta etapa estarà directament relacionada amb l'equitat i l'eficàcia. Per tant, d'acord amb tot el que hem dit anteriorment, podem concloure que, en aquesta etapa d'inici, el sistema es mostra eficaç però no equitatiu. Tenint en compte que, com s'ha comentat en apartats anteriors, per ser eficient ha de ser equitatiu i eficaç (s'han de complir totes dues condicions), es pot afirmar que, **en aquesta etapa d'inici, el sistema no és eficient.**

Fase 2: Realització dels estudis

Els resultats obtinguts en la fase 1 poden tenir algunes conseqüències sobre la fase 2, en el sentit següent:

En aquest cas, alterarem l'ordre i analitzarem en primer lloc l'eficàcia i a continuació l'equitat.

- **Eficàcia**

En aquesta etapa la mesura de l'eficàcia se centrarà en la taxa de rendiment i en la taxa d'abandonament en els estudis de grau durant el curs 2012-13. Per taxa de rendiment s'entén, en aquest cas, la ràtio entre el nombre d'estudiants-assignatura que han superat una assignatura i el nombre d'estudiants-assignatura matriculats; per taxa d'abandonament, la ràtio entre el nombre d'estudiants que han abandonat després del seu primer any de matrícula a la universitat i el nombre d'estudiants de nou accés. Cal assenyalar que els canvis d'ensenyament i/o d'universitat no s'inclouen com a abandonament.

Les taules 7 i 8 mostren les taxes de rendiment i d'abandonament, respectivament.

Taula 7.
Taxa de rendiment en estudis de grau

Agrupació d'estudis	Catalunya	Espanya
Educació	93,1%	89,2%
Arts i humanitats	83,1%	77,4%
Ciències socials i dret	81,9%	71,9%
Ciències i informàtica	77,4%	66,5%
Enginyeria, indústria i construcció	74,4%	67,4%
Agricultura i veterinària	76,5%	66,9%
Salut i serveis socials	90,4%	87,2%
TOTAL	83,2%	76,3%

Font: *Anuario de indicadores universitarios* (MECD), curs 2012-13.
Nota metodològica: Ràtio entre el nombre d'estudiants-assignatura que han superat una assignatura i el nombre d'estudiants-assignatura matriculats.

Taula 8.
Taxa d'abandonament al primer any en estudis de grau

Agrupació d'estudis	Catalunya	Espanya
Educació	15,7%	16,0%
Arts i humanitats	22,6%	27,1%
Ciències socials i dret	20,8%	21,6%
Ciències i informàtica	17,7%	19,6%
Enginyeria, indústria i construcció	13,5%	16,5%
Agricultura i veterinària	16,2%	12,4%
Salut i serveis socials	10,7%	9,3%
TOTAL	17,5%	19,0%

Font: *Anuario de indicadores universitarios* (MECD), curs 2012-13.
Nota metodològica: Ràtio entre el nombre d'estudiants que han abandonat després del seu primer any de matrícula a la universitat i el nombre d'estudiants de nou accés.
Nota: Els canvis d'ensenyament i/o universitat no s'inclouen com a abandonament.

Mesura 5. Taxa de rendiment

D'acord amb els resultats d'aquesta taula, les taxes de rendiment a Catalunya són elevades, ja que en cap cas estan per sota del 74%, i en tots els ensenyaments són superiors a les taxes de rendiment a Espanya.

Mesura 6. Taxa d'abandonament

A diferència de les dades de rendiment, les taxes d'abandonament que mostra la taula 8 ja no són tan positives. Si es té en compte que en aquest cas estem parlant d'estudiants de primer any, les xifres són especialment preocupants, ja que, deixant de banda els estudis de salut i serveis socials, a la resta d'estudis, entre un 13,5% i un 22,6% dels estudiants que van accedir a la universitat durant el curs 2012-13, la van abandonar en aquest primer any i van quedar fora del sistema, ja que, com s'ha comentat anteriorment, en aquestes dades no s'inclouen els canvis d'ensenyament i/o d'universitat.

En aquest sentit, es podria afirmar que el **sistema no és eficaç**, ja que, si bé les taxes de rendiment són elevades, no és capaç de retenir en el seu primer any un percentatge important dels estudiants.

- **Equitat**

Seguint l'anàlisi de l'equitat de la fase 1, en aquesta etapa s'analitzarà si la manca d'equitat que ja s'arrossega d'aquesta fase es manté i/o augmenta en la fase 2.

Per a això, s'analitzarà el següent:

a) En cas que el nivell d'estudis de la mare permeti accedir a la universitat amb una nota superior, **té cap relació la nota d'accés amb el rendiment dels estudiants?**

Mesura 7. Taxa de rendiment segons nota d'accés

Per arribar a respondre aquesta pregunta s'ha elaborat la taula 9, que mostra la mitjana de la proporció d'assignatures superades sobre les matriculades en funció de la nota d'accés a la universitat i el nivell d'estudis de la mare.

Cal dir que en aquest cas les dades fan referència únicament a estudiants de la Universitat de Barcelona, ja que no ha estat possible disposar d'una informació més àmplia. En concret, les dades es refereixen al rendiment calculat a partir de les qualificacions en el seu primer curs entre els 10.394 estudiants de grau de nou accés al curs 2010-11 a la Universitat de Barcelona.

Taula 9.
Mitjana de la proporció d'assignatures superades sobre les matriculades en funció de la nota d'accés a la universitat i el nivell d'estudis de la mare

	Nota d'accés a la universitat					
Nivell d'estudis de la mare	**5,0-6,0**	**6,0-7,0**	**7,0-8,0**	**8,0-9,0**	**9,0-10**	**TOTAL**
ISCED 0-1-2	56,4%	61,9%	65,6%	71,9%	79,8%	71,5%
ISCED 3-4	53,4%	54,1%	65,0%	68,0%	82,1%	70,8%
ISCED 5-6	52,1%	57,0%	63,8%	70,3%	82,5%	72,8%
TOTAL	53,5%	57,4%	64,5%	70,0%	82,0%	72,1%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Oficina d'Accés a la Universitat i de la Universitat de Barcelona.
Nota metodològica: Rendiment calculat a partir de les qualificacions en el seu primer curs entre els 10.394 estudiants de grau de nou accés al curs 2010-11 a la Universitat de Barcelona.

Les dades d'aquesta taula mostren que, efectivament, hi ha una relació molt clara entre la nota d'accés i la taxa de rendiment i, al mateix temps, també amb el nivell d'estudis de la mare. És el col·lectiu amb nota d'accés entre 9 i 10 el que té unes taxes de rendiment més elevades, i aquestes taxes augmenten amb el nivell d'estudis de la mare.

b) En cas que el rendiment dels estudiants tingui a veure amb la nota d'accés, **té cap relació la taxa d'abandonament amb la nota d'accés?**

Ja s'ha mostrat que el rendiment dels estudiants té relació amb la nota d'accés; la taula 10 pretén donar resposta a la pregunta de si hi ha relació entre la taxa d'abandonament i la nota d'accés.

Mesura 8. Taxa d'abandonament segons nota d'accés

Novament, les dades d'aquesta taula mostren que, efectivament, hi ha una relació molt clara entre la nota d'accés i la taxa d'abandonament.

Taula 10.
Taxa d'abandonament en funció de la nota d'accés a la universitat

Nota d'accés a la universitat	Taxa d'abandonament
5,0-6,0	23,3%
6,0-7,0	31,4%
7,0-8,0	24,9%
8,0-9,0	12,0%
9,0-10	7,7%
TOTAL	25,5%

Font: Taxes d'abandonament calculades a partir de les dades referides als estudiants que van accedir durant els cursos 2000-01 i 2001-02 al sistema universitari català, a partir de la informació proporcionada per AQU Catalunya. Per a una descripció d'aquesta informació es pot consultar Gairín *et al.* (2010).

És el col·lectiu amb nota d'accés entre 9 i 10 el que té una taxa d'abandonament més baixa, més de quatre vegades inferior a la taxa del col·lectiu amb nota d'accés entre 6 i 7.

Per tant, a partir de les dades de les taules 9 i 10, es podria afirmar que el **sistema no és equitatiu,** ja que la manca d'equitat prèvia detectada a l'hora d'analitzar la relació entre la nota d'accés i els estudis de la mare continua accentuant-se quan s'analitza la relació entre la nota d'accés i les taxes de rendiment i d'abandonament. La taxa de rendiment és superior en les notes més altes d'accés i la d'abandonament inferior.

- **Eficiència**

Tal com s'ha esmentat anteriorment, l'eficiència en aquesta etapa estarà directament relacionada amb l'equitat i l'eficàcia.

Per tant, d'acord amb tot el que hem apuntat anteriorment, podem concloure que en aquesta etapa de realització dels estudis el sistema es mostra poc eficaç i no equitatiu. Tenint en compte que, com s'ha comentat en apartats anteriors, per ser eficient ha de ser equitatiu i eficaç (s'han de complir totes dues condicions), es pot afirmar que, **en aquesta etapa de realització dels estudis, el sistema no és eficient.**

Fase 3: Finalització dels estudis

Com ja s'ha comentat anteriorment, aquesta fase es refereix al moment en el qual els estudiants finalitzen la seva titulació, i no es té en compte la inserció laboral, ja que, malgrat ser un àmbit d'estudi molt interessant, escapa de l'abast d'aquest treball.

- **Equitat**

Seguint l'anàlisi de l'equitat de les fases 1 i 2, en aquesta etapa s'ana-

litzarà si la manca d'equitat que ja s'arrossega d'aquestes fases es manté i/o augmenta en la fase 3.

En aquest cas, la mesura més acurada seria conèixer la relació entre els estudiants que finalitzen els seus estudis universitaris en el període establert (*t* o *t* + 1) i el nivell d'estudis de la mare. Tenint en compte que avui dia és impossible conèixer aquestes dades, s'ha optat per una mesura alternativa que consisteix a relacionar el nivell d'estudis de la població entre 25 i 29 anys amb el nivell d'estudis de la mare.

Mesura 9. Nivell d'estudis de la població entre 25 i 29 anys en funció del nivell d'estudis de la mare

La taula 11 mostra aquesta relació.

Les dades d'aquesta taula mostren que de la població entre 25 i 29 anys l'any 2011, un 32,4% havia finalitzat els estudis universitaris. I del total d'aquest col·lectiu amb estudis universitaris finalitzats, un 63,2% són joves les mares dels quals tenen estudis superiors.

Taula 11.
Distribució de la població entre 25 i 29 anys d'acord amb el nivell d'estudis assolit i segons el nivell d'estudis de la mare. Any 2011

	Nivell d'estudis de la mare			
Nivell d'estudis	**ISCED 0-1-2**	**ISCED 3-4**	**ISCED 5-6**	**TOTAL**
ISCED 0-1-2	17,1%	5,5%	2,5%	9,5%
ISCED 3-4	63,8%	60,9%	34,3%	58,0%
ISCED 5-6	19,2%	33,6%	63,2%	32,4%
TOTAL	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del cens del 2011 (INE).
Nota metodològica: Percentatge calculat sobre la població amb edats entre 25 i 29 anys.

Per tant, a partir de les dades de la taula 11, es podria afirmar que en aquesta darrera fase el **sistema no és equitatiu**, ja que la manca d'equitat prèvia detectada en analitzar la relació entre la nota d'accés i els estudis de la mare, la relació entre la nota d'accés i les taxes de rendiment i d'abandonament, s'accentua ara en analitzar la relació entre el col·lectiu de joves que han assolit un nivell d'estudis superior i el nivell d'estudis de les seves mares.

- **Eficàcia**

En aquest cas, la mesura més acurada seria conèixer quants dels estudiants que van accedir al sistema universitari en un any determinat han finalitzat els estudis en el període corresponent d'acord amb l'itinerari curricular establert (t o $t + 1$). Tenint en compte que avui dia és impossible conèixer aquestes dades, s'ha optat també en aquest cas per una mesura alternativa que consisteix a calcular el percentatge d'adults que el 2011 van assolir formació terciària a Catalunya i comparar-lo amb les dades del 2012 a Espanya i altres països i amb la mitjana de l'OCDE.

Mesura 10. Percentatge d'adults que han assolit formació terciària

La taula 12 mostra aquest percentatge a Catalunya, Espanya, Regne Unit, Alemanya, França, Itàlia, Estats Units i la mitjana de l'OCDE, diferenciant entre homes i dones, amb edats compreses entre 25 i 64 anys.

En aquest cas, com ja passava amb la mesura 4 (taula 6), l'eficàcia només pot ser mesurada en comparació amb les dades d'altres països. El percentatge d'adults que a Catalunya han assolit formació terciària és del 32,5%, gairebé el mateix que la mitjana de l'OCDE i que la d'Espanya, i bastant per sobre de la de França, Alemanya i Itàlia. No-

Taula 12.
Percentatge d'adults que han assolit formació terciària

	Home	Dona	Total
Catalunya (2011)	30,6%	34,3%	32,5%
Espanya	30,9%	33,8%	32,3%
Regne Unit	40,4%	41,6%	41,0%
Alemanya	30,5%	25,7%	28,1%
França	29,0%	32,7%	30,9%
Itàlia	13,6%	17,1%	15,7%
Estats Units	40,9%	45,1%	43,1%
Mitjana OCDE	30,3%	34,0%	32,6%

Font: Per a Catalunya, elaboració pròpia a partir de les dades del cens del 2011 (INE); per a la resta de països: *Education at a Glance*, OCDE (2015).
Nota metodològica: Percentatge calculat sobre la població amb edats compreses entre 25 i 64 anys. Les dades són referides a l'any 2012, excepte en el cas de Catalunya (2011).

més el Regne Unit i els Estats Units mostren percentatges superiors. Des d'aquest punt de vista es podria afirmar que, en aquesta darrera fase de finalització dels estudis, **el sistema universitari podria ser qualificat d'eficaç en comparació amb les dades d'altres països.**

- **Eficiència**

Tal com s'ha esmentat anteriorment, l'eficiència en aquesta etapa estarà directament relacionada amb l'equitat i l'eficàcia.

Per tant, d'acord amb tot el que s'ha dit anteriorment, podem concloure que, en aquesta etapa final, el sistema es mostra eficaç però no equitatiu. Tenint en compte que, com s'ha comentat en apartats anteriors, per ser eficient ha de ser equitatiu i eficaç (s'han de complir totes dues condicions), es pot afirmar que **en aquesta etapa de finalització dels estudis el sistema no és eficient.**

Consideracions finals i propostes

A partir de les evidències aportades i de la seva anàlisi, es formulen a continuació algunes propostes i consideracions que tenen com objectiu ajudar a millorar la dedicació dels estudiants i, per tant, l'eficiència del sistema. Aquestes propostes estan pensades per tal d'orientar les polítiques, tant de les universitats individualment, com del sistema universitari en el seu conjunt.

- **Equitat durant l'accés i prèviament.** S'ha constatat que molts dels factors i les circumstàncies que generen situacions de desavantatge provenen de situacions generades molt abans que els estudiants accedeixin a la universitat. Per això és important atraure els estudiants de més talent, però que, per diverses raons, el sistema no ha incentivat, i que sense una tasca de captació és probable que no vagin a la universitat. Calen polítiques proactives a l'educació postobligatòria que puguin generar la captació d'estudiants amb menor probabilitat d'estudiar i evitar situacions de desigualtat ja a edats primerenques.

- **Accions de seguiment i promoció d'estímuls per incentivar la dedicació als que més els costa o arriben a la universitat en pitjors condicions**. Per a un adequat procés d'adaptació dels estudiants a la universitat i una millor dedicació als estudis, és molt important una adequada orientació acadèmica. Però no sols acadèmica: també cal tenir en compte l'atenció als estudiants i a la seva diversitat, accions proactives per combatre desigualtats per raó de gènere i accions que afavoreixin que l'estudiant tingui expectatives altes de rendiment i confiança en el fet que és capaç d'assolir-les amb temps i esforç. Per això cal conrear especialment el sentit de pertinença a una facultat concreta, tenir cura de l'aspecte socialitzador de la universitat i evitar una experiència universitària tangencial. No n'hi ha prou que l'estudiant vagi a la universitat. Cal que «visqui» la universitat per aprofitar-ne tots els

avantatges. I l'assoliment d'aquesta fita depèn de cada facultat i universitat.

Tot apunta al fet que el primer curs dels estudiants a la universitat és un curs clau en el procés formatiu i en relació amb aquest objectiu. Per tant, cal posar els mitjans per facilitar una adequada adaptació i aprofitament d'aquest primer curs. Polítiques com encarregar la docència als professors més qualificats i promoure la creació d'equips docents de professorat de primer any poden tenir efectes molt positius. A la vegada, cal revisar els sistemes d'informació i orientació per tal que siguin més personalitzats i s'adaptin a les necessitats dels estudiants; millorar la relació entre la universitat i els centres d'ensenyament secundari per acompanyar millor el canvi d'estil de treball entre la secundària i la universitat, i potenciar plans d'orientació acadèmica i professional al llarg de la carrera.

És encara molt habitual la identificació de la dedicació de l'estudiant amb l'assistència a classe. Amb les titulacions actuals, els estudiants segueixen prioritzant l'assistència a classe en detriment d'altres activitats d'aprenentatge que, si bé no poden substituir-la, sí que són també necessàries. En definitiva, caldria impulsar mesures per reequilibrar les hores de dedicació dels estudiants amb un adequat equilibri entre hores d'interacció presencial, hores d'aprenentatge guiat i hores d'aprenentatge autònom, tal com correspon als models en què el centre del procés d'ensenyament i aprenentatge és l'estudiant.

- **Beques salari, compromís de qualitat per part de la universitat i de rendiment per part de l'estudiant.** Encara està molt arrelada a la nostra societat la visió que els estudis superiors han de ser incompatibles amb la seva simultaneïtat amb altres activitats com pot ser l'activitat laboral. Aquesta imatge de l'estudiant universitari a temps complet ja no s'adapta a molts dels nostres estudiants, des del moment que, tal com s'ha comentat, ha anat canviant el seu perfil d'accés. En aquest sentit, cal reivindicar i

valoritzar la condició de l'estudiant a temps parcial, perquè això permetria l'accés als estudis superiors a més gent, disminuiria l'efecte d'alguns dels factors que generen desigualtats en l'accés i augmentaria l'èxit dels resultats acadèmics globals.

La dedicació a temps parcial és conseqüència de les condicions socioeconòmiques dels estudiants i llurs famílies, que no poden absorbir el cost d'oportunitat que significa estudiar a temps complet; de les condicions i expectatives laborals de l'estudiant, que no vol deixar la feina que té, o de la seva manera de concebre la vida i la dedicació del seu temps, que no vol dedicar-lo únicament a estudiar o a treballar. En el primer cas, cal atorgar beques salari que compensin les despeses de matrícula i el cost d'oportunitat per anar a estudiar a temps complet. En el segon i el tercer, cal oferir itineraris alternatius reals i eficients.

- **Consideració final**

Per avançar en la formulació de polítiques que facin possible les propostes abans esmentades, és recomanable conèixer millor les característiques i el perfil específic dels estudiants a cada titulació. La coneixença de la diferent composició social és condició necessària per fer propostes d'acció eficients, i ha de permetre adaptar les polítiques d'atenció a la diversitat a cada realitat concreta.

La selecció de polítiques i accions concretes s'hauria de basar en un millor coneixement de la realitat dels estudiants, de les condicions socials i econòmiques del seu entorn i de les seves condicions de vida. Cal fonamentar les polítiques en evidències i avaluar-ne l'impacte. Aquesta millora en la informació disponible, a més d'una recerca àmplia sobre l'experiència d'altres països en relació amb el que millor els ha funcionat, és altament recomanable.

També cal considerar que amb una visió de conjunt, en un entorn amb perfils d'accés i d'estudiants diferents, amb necessitats diferents, tindria més sentit que mai un mapa universitari amb

unes universitats més diferenciades entre si, amb unes característiques, una oferta formativa i uns itineraris adreçats a estudiants en condicions diferents. Això, que permetria aprofitar molt més les possibilitats actuals de les tecnologies al servei de l'aprenentatge i el coneixement, també requereix una regulació i unes directrius i plans de finançament més flexibles.

Bibliografia

Ariño, A.; Llopis, R. i Soler, I. (2014) (dir.). *Desigualdad y universidad*. València: Universitat de València.

Crespo, N.; Palomo, M.T. i Méndez, M. (2012). «El efecto del absentismo universitario en el expediente académico y en la percepción de sus causas». *Educade: Revista de Educación en Contabilidad, Finanzas y Administración de Empresas*, núm. 3, p. 47-65.

European Commission / EACEA / Eurydice / CEDEFOP (2014). *Tackling Early Leaving from Education and Training in Europe: Strategies, Policies and Measures*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Gairín, J.; Figuera, P. i Triadó, X.M. (coord.) (2010). *L'abandonament dels estudiants a les universitats catalanes*. Barcelona: Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya.

Grau, F.X. i Basora, D. (2011). «La universidad pública de hoy: dimensión, eficacia y eficiencia». *La Cuestión Universitaria*, núm. 7, p. 4-15.

Martínez, M. i Pons E. (2015). *En quines condicions estudien els joves universitaris a Catalunya? Eurostudent V 2012-2015*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

— OECD (2015). *Education at a glance. OECD Indicators.* OECD Publications.

— Ministerio de Educación, Cultura y Deporte (MECD) (2014). *Anuario de indicadores universitarios, curso 2012-2013.* MECD.

St. Aubyn, M.; Pina A.; García, F. i Pais, J. (2009). «Study on the Efficiency and Effectiveness of Public Spending on Tertiary Education. European Commission». *Economic Papers*, núm. 390, novembre.

Universities UK (2011). *Efficiency and Effectiveness in Higher Education: A Report by the Universities UK Efficiency and Modernisation Task Group*. En línia: http://www.universitiesuk.ac.uk/highereducation/Documents/2011/EfficiencyinHigherEducation.pdf

Universities UK (2015). *Efficiency, Effectiveness and Value for Money*. En línia: http://www.universitiesuk.ac.uk/highereducation/Documents/2015/EfficiencyEffectivenessValueForMoney.pdf

Índex

Introducció. *Josep M. Vilalta* 15
Presentació 17
El context internacional. L'educació i les polítiques educatives a l'inici del segle XXI 19
Catalunya als inicis del segle XXI: context i reptes del sistema educatiu 34
Bibliografia 37

NOVA SOCIETAT, NOVA EDUCACIÓ

1. La personalització de l'aprenentatge escolar: un repte indefugible. *Cèsar Coll* 43
Introducció 45
De la individualització a la personalització de l'aprenentatge 49
La personalització i la nova ecologia de l'aprenentatge 56
La personalització de l'aprenentatge escolar: desafiaments, riscos i oportunitats 62
L'educació escolar i la construcció de recorreguts personals d'aprenentatge: experiències i recursos 79
Cap a la personalització de l'aprenentatge escolar: eixos d'actuació 95
Bibliografia 99

2. Vers una cultura de la innovació: reptes i oportunitats en el marc del sistema educatiu català. *Mar Camacho* 105
Introducció 107
El caràcter complex de la innovació en educació 112
La innovació en educació: resistències i oportunitats de canvi 114
La revolució digital i l'impacte en la innovació educativa 117
Tendències internacionals sobre innovació en educació 119
Aspectes clau sobre innovació en educació 123

La innovació en el marc del sistema educatiu català: diagnosi, condicions favorables i elements crítics 128
Recomanacions finals i propostes de millora
Bibliografia 136
Agraïments 138

3. Les llengües en l'educació: el plurilingüisme i la internacionalització. *Carmen Pérez, Neus Lorenzo i Mireia Trenchs* 139
Introducció: la internacionalització a l'abast de tothom, una nova mirada 141
El plurilingüisme a Catalunya, visió cronològica 150
Els espais internacionalitzadors a l'ensenyament 159
Balanç i propostes de futur per a un model lingüístic educatiu internacionalitzador a Catalunya 183
Bibliografia 191

MESTRES I PROFESSORS, AL CENTRE NEURÀLGIC DEL SISTEMA EDUCATIU

4. Les polítiques de professorat. *Enric Prats* 201
Introducció 203
Anàlisi i diagnòstic 206
Propostes 248
Bibliografia 255
Agraïments 261

SOCIETAT I POLÍTIQUES EDUCATIVES

5. Educació i alumnat d'origen immigrant: vells i nous reptes per a l'èxit escolar i la cohesió social. *Bea Ballestín i Sheila González* 265
Introducció 267
Cohesió social i món escolar 269

Immigració i èxit escolar 278
Conclusions 290
Bibliografia 291

6. L'escola inclusiva a Catalunya: una il·lusió seductora.
Josep Maria Jarque 299
Introducció 301
Indicadors sobre l'escola inclusiva 303
De miratge en miratge 304
Preguntes i dades sense resposta 310
Com sortir del miratge 320
Conclusions 323

7. Abandonament escolar prematur: més *pull* que *push*.
Miquel Puig 325
Introducció 327
Punt de partida 330
Les dades i el període analitzat 332
Les hipòtesis a contrastar 335
Què explica la immigració 336
Què expliquen la desigualtat i la pobresa 337
Què explica la despesa 338
Les hipòtesis laborals a contrastar 340
Què explica el nivell d'atur 341
Com explicar el nivell de l'abandonament 347
Com explicar l'evolució de l'abandonament 351
El perquè de l'anomalia espanyola 356
AEP a les comunitats autònomes espanyoles 360
Anàlisi de la causalitat 362
Conclusions 366
Bibliografia 368
Annex 369

FINANÇAMENT DE L'EDUCACIÓ I IMPACTE DE LA CRISI

8. L'impacte de la crisi i de les polítiques d'austeritat en el sistema educatiu. *Xavier Martínez-Celorrio* 375
Austeritat, recessió europea i desinversió pública en educació 377
Polítiques d'austeritat en el sistema educatiu català 380
Impacte de les retallades sobre l'equitat i els rendiments 396
Propostes postcrisi: com reinvertir en educació 2015-2020 404
Bibliografia 411

LA REFORMA DE L'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA

9. L'educació secundària obligatòria. Problemes, reptes i escenaris per a la reforma. *Jordi Musons i Jordi Nomen* 415
Introducció 417
Anàlisi diagnòstica de situació i propostes de millora 420
El projecte de centre i el nou currículum 432
El professorat 444
L'alumnat 456
Les famílies 463
Conclusions, necessàriament provisionals 466
Bibliografia i recursos 468

L'EDUCACIÓ SUPERIOR I LA RECERCA COM A ÀMBITS ESTRATÈGICS A LA SOCIETAT DEL CONEIXEMENT

10. El finançament de l'educació superior. *Francesc Xavier Grau* 475
Introducció 477
Visió global del finançament de l'educació superior 496
El finançament de les universitats en països europeus similars a Catalunya 512
Resum de conclusions 534
Bibliografia 535

11. La dedicació dels estudiants i l'eficiència del sistema universitari. *Amelia Díaz, Miquel Martínez i Ernest Pons* 539
Introducció 541
Metodologia i dades 546
Consideracions finals i propostes 566
Bibliografia 569

12. La formació doctoral en la societat del coneixement: situació actual i nous reptes de futur. *Jordi Alba, Francesc Córdoba i Antonio Huerta* 571
Introducció: el personal doctor i l'economia del coneixement 573
El personal doctor a Catalunya 581
El Pla de Doctorats Industrials de la Generalitat de Catalunya 588
Conclusions 598
Propostes de futur 600
Bibliografia 602

Conclusions i reflexions. *Josep M. Vilalta* 605
Resum, conclusions i propostes d'acció 607
Bibliografia 691

Relació de participants als seminaris 695

La col·lecció «Polítiques» és la col·lecció de referència de la Fundació Jaume Bofill. S'hi publiquen les recerques i els treballs promoguts per la Fundació amb més rellevància social i política. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

© Fundació Jaume Bofill, 2016
Provença, 324
08037 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
http://www.fbofill.cat

Aquesta obra està subjecta a la llicència Creative Commons de **Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (by-nc-nd)**. Es permet la reproducció, distribució i comunicació pública de l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria. No es permet l'ús comercial de l'obra ni la generació d'obres derivades.

Les publicacions de la Fundació Jaume Bofill estan disponibles per a descàrrega al web: www.fbofill.cat

Capítol de mostra.

Edició no venal

Primera edició: juliol de 2016

Autoria: Jordi Alba, Bea Ballestín, Mar Camacho, Cèsar Coll, Francesc Córdoba, Amelia Díaz, Sheila González, Francesc Xavier Grau, Antonio Huerta, Josep Maria Jarque, Neus Lorenzo, Miquel Martínez, Xavier Martínez-Celorrio, Jordi Musons, Jordi Nomen, Carmen Pérez, Ernest Pons, Enric Prats, Miquel Puig, Mireia Trenchs, Josep M. Vilalta (director)

Edició: Fundació Jaume Bofill i Ātona Víctor Igual
Coordinació tècnica: Clàudia Vallvé
Coordinació editorial: Anna Sadurní
Direcció àrea de recerca: Mònica Nadal

Disseny de la col·lecció: Martí Abril
Disseny de la coberta: Amador Garrell
Fotografia de la coberta: Lluís Salvadó

ISBN: 978-84-945264-8-0
DL: B 15014-2016

Impressió: ServicePoint FMI, SA

L'*Anuari* 2015 de la Fundació Jaume Bofill analitza un seguit de reptes clau de l'educació a Catalunya i planteja algunes de les qüestions prioritàries en matèria de política educativa per tal d'aconseguir un sistema de qualitat i amb equitat.

Estructurat en sis grans blocs i dotze capítols, l'*Anuari* aprofundeix en temes claus com, entre d'altres, el de la cultura de la innovació educativa, la personalització de l'educació, el multilingüisme i la internacionalització de les aules, l'abandonament escolar prematur, l'equitat i l'eficiència del sistema, les polítiques de professorat, el finançament de l'educació a Catalunya i els efectes de l'austeritat i la crisi actual, els reptes de l'educació secundària obligatòria i de l'ensenyament superior. L'*Anuari* inclou un seguit de propostes d'acció en els diversos reptes estudiats que configuren una agenda per a la transformació educativa del nostre país. *Reptes de l'educació a Catalunya* està dirigit per Josep M. Vilalta, i compta amb la col·laboració de vint experts en les distintes matèries i àmbits del sistema educatiu.

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

ISBN: 978-84-94526-48-0
9 788494 526480